

Še zadnje priče bridkih dogodkov

15. februar je datum, ki se je za vedno vtisnil v spomin prebivalcev Komna, Branika, Malega Dola in Tomačevice. V izgnanstvo je odšlo 1100 ljudi vseh starosti, mnogi od njih se v požgane domove niso nikoli več vrnili. Danes se dogodkov spomnijo le še takratni otroci.

KOMEN ▶ "Bolje bi bilo, da se ne bi spomnil," najprej pove **Valentin Godnič**, za prijatelje **Zvonko**. Takrat je bil star šest let. Spomni se vsega, od prvega dne do vrnitve domov. "Ko smo prišli v Nemčijo, je oče s seboj nosil dvajset kilogramov moke. Če ne bomo jedli mi, tudi oni ne

bodo, je rekel oče. Vso moko je stresel proč," pripoveduje Zvonko.

Skorjica kruha po šestih mesecih

V Nemčiji jim je bilo hudo, delali so pri gospodarju, ki je bil vojni invalid. "Prišli

so nas iskati s sanmi. Kot otroku se mi je zdelo imenitno. Postregli so nam grah in riž. Vendar je to trajalo le prvi dan. V naslednjih mesecih, letu in pol, smo jedli le vodo in v njej namočen kruh," se z grenkobo spominja. Na nogi mu je ostala rana, ker je stopil na žebelj: "Gospodarica me je želela potolažiti in mi je dala skorjico kruha. Po šestih mesecih sem prvič videl bel kruh."

O svojih spominih in pripovedovanju vaščanov bi lahko napisal knjigo, pravi. "Po vrnitvi domov, na gimnaziji, sem moral napisati spis. V slovenščini nikoli nisem bil kaj preveč dober, vendar sem takrat dobil odlično oceno. Še zdaj ne vem, ali zato, ker je bil spis res dober, ali zato, ker sem se učiteljici zasmilil," še doda.

Foto: Petra Mezinec

Sabina je pot v živinskih vagonih v Nemčijo doživela kot dveletni otrok, njen brat Valentin (Zvonko) je bil tedaj star šest let. Zgodovinski spomin na tiste čase ohranja razstava (v ozadju), ki sta jo pripravili Marija Godnič in Damjana Čoralic.

Preteklost tudi za prihodnost

"Na tej fotografiji pa sva midva z bratom po vrnitvi domov," na eno od razsta-

vljenih fotografij pokaže **Sabina Godnič**, predsednica društva komenskih izgnancev. Pred sedemdesetimi leti je bila stara dve leti. Premajhna, da bi se spominjala

tako kot brat, vendar dovoli velika, da je trpljenje razumela.

Kot je povedala Godničeva, si v društvu, trenutno ima 160 članov, prizadevajo, da bi vanj pritegnili tudi mlade: "Prepričani smo, da je izjemno pomembno, da tudi potomci spoznavajo doživljanje svojih prednikov." V prihodnosti nameravajo zbrati pričevanja tistih, ki se še spomnijo in tako zapolniti spominske vrzeli.

Meseci ponižanj

"Le kako bi pozabila, nikoli ne bi mogla pozabiti," pravi **Olga Jazbec**, ki je imela 15. februarja 1944 dvanajst let. Prebivalci so imeli le trideset minut časa, da se pripravijo za odhod. "Še zdaj se čudim, kako organizirana je bila moja mama, da je s seboj vzela vse dokumente," se spominja Olga.

"Zbrali so nas v tej dvorani. Na koncu Komna so nas naložili na kamione, nas peljali na železniško postajo in tam naložili na živinske

Za obuditev in ohranjanje dragocenih spominov si prizadevajo tudi v komenski knjižnici. Ob obletnici sta **Marija Umek** in **Damjana Čoralic** pripravili razstavo s fotografijami in nekaterimi pričevanji. Razstava bo odprta še mesec dni; vse, ki bi imeli še spomine in fotografije, pa spodbujajo, naj jih delijo z drugimi.

vagone. Zelo nas je zeblo. Ko sem prišla v Neumarkt, sem imela vse noge prezeble,” pripoveduje. Vendar pa se je ponižanje takrat šele začelo: “Vsi smo se morali sleči, mladi in stari, in iti pred zdravnik. Kasneje so nas ločili in nas peljali k različnim družinam.” Natančno se spominja vseh krajev in vseh mesecev, ki jih je z družino, mamo in bratom, preživela na Bavarskem.

“Tega se ne da pozabiti”

Elda Budal je bila ob požigu stara le šest let, vendar pa so jo dogodki pred drugo svetovno vojno za vedno zaznamovali. “Spominim se tudi tega, da smo z družino odšli po drva med drugim februarjem, ko je bil napad v Dovcah, in 15. februarjem. V grmu je ležalo truplo in živo se spominim, kako mi je mama zabičala, naj ga ne gledam in naj se spravim k delu,” pripoveduje. V Neumarkt je bila izgnana skupaj z mamo,

nemo in bratom. Pot v Nemčijo je bila dolga, zaprti so bili v živinskih vagonih v nečloveških razmerah, bilo je zelo mrzlo. Le enkrat ali dvakrat so jim ustavili in jim dali vodo. “Nihče ni hotel piti, ker smo se bali, da je vse zastrupljeno,” se spominja.

O prihodu v Nemčijo pa pove: “Prav zadnji smo prišli na vrsto. Nihče pač ni hotel matere z dvema otrokoma in ostarelo žensko. Delo je bilo težko, tudi sama sem morala, stara le sedem let, delati ves dan.”

Gospe, pri kateri so živeli, se spominja kot dobre, vendar jim je bilo vseeno hudo. Druge zime v Nemčiji nona ni preživela in je za vedno ostala v izgnanstvu. “Umrli je lačna in žejna,” se s tesnobo spominja vnukinja in dodaja: “Še vedno se na ta dan vsako leto zbudam s tesnobo, vsako leto prižgem svečo pri spomeniku in se poklonim spominu na naše trpljenje. Tega se ne da pozabiti.”

PETRA MEZINEC

Foto: Petra Mezinec

Prunk: “Lahko ste ponosni na vero v zmago pravice in demokracije”

KOMEN ▶ Ob 70. obletnici so pripravili tudi spominsko slovesnost. Zgodovinar **Janko Prunk**, predsednik Društva izgnancev Slovenije (DIS) 1941–1945, je v govoru poudaril podporo zavednih Slovencev med drugo svetovno vojno. Po njegovem je treba domačo in slovensko javnost spomniti na odpovedovanja slovenskega naroda, tudi izgnancev, v tem obdobju. “Lahko ste ponosni na vaše trpljenje v izgnanstvu, vašo zvestobo slovenstvu v težkih razmerah v tujini in na vašo vero v zmago pravice in demokracije,” je

izgnancem in njihovim potomcem položil na srce govornik. Proslava je nastala kot plod sodelovanja med občinskim združenjem za vrednote NOB Komen in DIS 1941–1945 Krajevna organizacija Komen. Na njej so sodelovali Pihalni orkester Komen, pevka **Meta Erženičnik**, recitatorji komenske osnovne šole, mladinski pevski zbor iste šole, mešani pevski zbor Cominum, Mešani pevski zbor Gorjansko in baletke iz KUD 15. februar, prireditelj pa je povezovala **Ana Godnik**.

PEM